

1. בבא בתרא כב:

מתני' מרחיקין את הסולם מן השוכך ארבע אמות כדי שלא תקפוץ הנמייה ואת הכותל מן המזחילה ד' אמות כדי שיהא זוקף את הסולם:

גמ' לימא מתניתין דלא כר' יוסי דאי ר"י הא אמר זה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו אפילו תימא ר' יוסי הא אמר רב אשי כי הוינן בי רב כהנא הוה אמר מודי רבי יוסי בגירי דידיה ה"נ זמנין דבהדי דמנח ליה יתבא בחור וקפצה והא גרמא הוא א"ר טובי בר מתנה זאת אומרת גרמא בניזקין אסור

2. בבא בתרא כה:

מתני' מרחיקין את האילן מן הבור עשרים וחמש אמה ובחרוב ובשקמה חמשים אמה בין מלמעלה בין מן הצד אם הבור קדמה קוצץ ונותן דמים ואם אילן קדם לא יקוץ ספק זה קדם וספק זה קדם לא יקוץ ר' יוסי אומר אע"פ שהבור קודמת לאילן לא יקוץ שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו...

גמ' רבי יוסי אומר אע"פ שהבור קודמת לאילן לא יקוץ שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו: אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי אמר רב אשי כי הואן בי רב כהנא הוה אמרינן מודי ר' יוסי בגירי דידיה

דעת ר' יוסי על שאר המשניות ומהו גירי דיליה

3. רש"י ב"ב כב:

גמ' לימא מתני' דלא כרבי יוסי – דפליג בסיפא דפירקין בנוטע אילן סמוך לבור וטובא מילי איכא במתניתין דודאי לאו כרבי יוסי אלא לימא אף זו דסולם ושובך דלא כרבי יוסי.

בגירי דיליה – בחצים הבאים לו מיד גופו של בעל הבית ממש.

דבהדי דמנח ליה – בעוד שאוחז בסולם קפצה.

4. רבינו חננאל מסכת בבא בתרא (בשיטת הקדמונים) דף כב עמוד ב

מכדי מריש פרקין בארחוקי משום הזיקא קא מיירי, אמאי לא אמר בחד מינייהו דלא כר' יוסי אלא הכא בלחוד. שמעינן מינה דפרקין כוליה דברי הכל היא. ואפילו ר' יוסי מודה דעל המזיק להרחיק את עצמו. דהני כוליהו דתנן במתניתין מרחיקין את הגפת ואת הזבל והמלח והסיד והסלעין והזרעין והמחרישה ומי רגלים והריחים והתנור והכירה והנות של נחתומין וכיוצא בו וכותל כנגד כותל והרחק החלונות משום הזיקא ראייה, ומשום איפל, ואפילו ריש פירקא כרבא דאוקמה בטוען כל מרה ומרה דחפרת קא מרעת לאשיתאי, הני כוליהו גיריה נינהו, דמהייתא שעתא משתכח היזיקא. ואמר רב כהנא מודה ר' יוסי בגיריה ולא פליג אלא באילן דבעידנא דנטע ליתנהו שרשין דמזקי: ומקשינן אי הכי האי סולם נמי כמו נטע אילן דמי, דהא בעידנא דמנח ליה ליכא נמייה דמזקא ליוני שובך. ופרקינן הכא נמי בסולם גיריה הוא דמשכחת לה דבהדי דמנח ליה לסולם בכותל יתבא נמייה ארישיה דסולם וקפצה ועיילא בשובך.

5. חידושי הרשב"א מסכת בבא בתרא דף כב עמוד ב

הכא נמי זימנין דבהדי דמנח ליה יתבא ארישא וקפצה, כלומר וכיון דזימנין מתרמי הכין ואז הוה גיריה לעולם אסור דכל היכא דאיכא צד לגיריה מסלקינן ליה ולא מצי אמר אנא נטרנא ליה דלא אתי לך נזקא מחמתי...

6. רא"ש מסכת בבא בתרא פרק ב סימן טז

נראה לרבינו חננאל ורב אלפס ז"ל דבכל הרחקות דמתני' פשיטא ליה לגמרא דרבי יוסי מודה בהו דהוה גירי דיליה לפי שבאותו דבר שהוא סומך מזיק לחבירו אבל בסולם אין מזיק אם לא שתבא הנמיה וכן אילן לא יזיק עד שיגדלו השרשים וסמיכת כותל לכותל נמי חשיב גירי דיליה דמיד כשסומך מונע דוושא. אפילו תימא רבי יוסי כי הא דאמר רב אשי כי הוינן בי רב כהנא אמר לן מודה רבי יוסי בגירי דיליה והכא נמי זימנין דבהדי דמנח ליה קפצא:

7. תוס' כב:

לימא תנן סתמא דלא כרבי יוסי – פר"ח מדקאמר הכא טפי לימא דלא כרבי יוסי ולא קאמר אמשניות דלעיל משמע דכולהו אתי כר"י והוי כוליהו גירי דיליה דמהייתא שעתא משתכחא היזיקא ולא פליג רבי יוסי אלא באילן וצ"ל לפי דמתניתין דלעיל הוי נמי גירי דיליה דמיד כשסומך הכותל מונע הדוושא.

8. ר"י מיגש בבא בתרא כב:

ואם תשאל אמאי לא מתמהינן נמי במתני' דתנן מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו הרי זה לא יסמוך לו כותל אחר אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות, ולימא מתני' דלא כר' יוסי. בשלמא כולה פירקין איכא למימר דגיריה הוא, וכד מעיינת בכולהו עניני דיליה משכחת לה דבכולהו איכא למימר כגיריה דמו, אבל גבי כותל כיון דליכא למימר דסמיכת כותלו לכותל חבירו גיריה הוא, דהא היזיקא לאו מחמת כותל גופיה הוא אלא מחמת דקא מנע דושא מהתם הוא, אמאי לא אמרינן עליה לימא מתני' היכא דמטי ההיזק מההוא מידי גופיה דקא עביד, אבל הכא דהיזיקא דקא תשובתך כי אמרינן גיריה ולא גיריה הני מילי היכא דמטי ההיזק מההוא מידי גופיה דקא עביד, אבל הכא דהיזיקא דקא מטי לכותל חבירה לאו מהאי כותל גופיה הוא דמטי ליה אלא משום דקא מנע דושא מיניה הוא, בכי הא ליכא למימר גיריה ולא גיריה, אלא לכולי עלמא בין לרבנן בין לר' יוסי בעי הרחקה מכותל חבירו ארבע אמות, וטעמא דמילתא דכיון דכותל מעלי ליה דושא, מכי בנייה חבירה לההוא כותל דיליה הוה ליה כמאן דאחזוק בהנהו ד' אמות דסמיכי ליה לענין דושא וקננהו להא מילתא, והא דמיא לההיא דאמרינן החלונות מלמעלן ומלמטן ושכנגדן ד' אמות, אלמא מכי פתחיה להך חלון אחזיק האי בארבע אמות דסמיכי ליה לענין אורה וקננהו להאי מילתא הכא נמי מכי בנייה להאי כותל דיליה אחזיק בדי' אמות דסמיכי ליה לענין דושא וקננהו להא מילתא:

9. חידושי הרמב"ן מסכת בבא בתרא דף כב עמוד ב

לימא מתני' דלא כרבי יוסי. כתב רש"י ז"ל דטובא מילי איכא במתני' דודאי דלא כרבי יוסי אלא נימא אף זו דלא כר' יוסי, ומשמע דמשום דאית בה כעין טעמא בעי לה דמספקא ליה אי איתה אי ליתה, ור"ח ורבינו יצחק ז"ל אלפאסי כתבו מדקא בעינן הכא לימא דלא כרבי יוסי ש"מ כולה מתניתין מודה בה ר' יוסי והניחו טעם הדבר סתום ולא מפורש, ושמענו שכל היזק המזיק במקום שמניחין אותו אף על גב דלית ביה גירי השתא, דלבתר שעתא הוא דמזיק, כגיריה דמו ועדיפי נמי מגיריה דממש הוא ומיחייב לסלוקי היזיקא, ולא אמרו גיריה אלא דומיא דנמייה שקופצת מסולם לשובך ודומיא דגירי עצמן, הילכך מתני' ניהא דבור ושיח ומערה ודאי לא קשיא משום דכל מרא ומרא דקא מחי מרפי ליה לארעיה כדמפורש בגמרא לעיל, ואמת המים ונברכת הכובסין... משום מתונא דאית בהו מתקלקל קרקעיתו של כותל דומיא דחול במתונא, ... וכן הסיד והסלעים חמימותיהו והבליהו מאותו מקום הוא שמזיקים לכותל וכל שכיוצא בזה נקרא גיריה, ולא התיר רבי יוסי אלא באילן או בהנהו תרי דכי משי עלאי מיא מזקי לתתאי והמעזיבה עבה, דמיא מיתם תיימי בה ואחר זמן מזיקין ולא מכחו, שלא הזיקו באותו מקום שהניחם...

10. בבא מציעא קיז.

בהנהו בי תרי דהוו דיירי חד עילאי וחד תתאי איפחית מעזיבה כי משי מיא עילאי אזלי ומזקי לתתאי... והאמר רב אשי כי הוינא בי רב כהנא הוה אמרינן מודה רבי יוסי בגירי דיליה. דפסקי מיא והדר נפלי

בין רש"י לר"ח

11. שיעורי הרב אהרן לכטינשטיין בדינא דגרמי – גרמי והרחקת נזיקין (ב)

על כל פנים, פרק 'לא יחפור' מציב בפנינו מחלוקת מהותית בין חכמי צרפת לבין חכמי ספרד. למחלוקת זו יש השלכות הן לגבי הפסיקה והן לגבי ההבנה הלמדנית של 'ציריה דיליה'.

ביחס לפסיקה, היות שפוסקים כר' יוסי, מתעורר הבדל משמעותי בין הסיעות הללו לגבי חלקו הראשון של הפרק. חכמי צרפת יפסקו, כמובן, נגד כל אותן משניות (שהרי הן נאמרות שלא כשיטת ר' יוסי). חכמי ספרד יפסקו כדברי המשנה, גם בחלקו הראשון של הפרק (שהרי גם המשניות הללו נאמרו אף לשיטת ר' יוסי).

אך עיקר העניין שלנו הוא בכך שהגדרת 'ציריה דיליה' לפי חכמי צרפת תקבל גוון שונה לחלוטין מהגדרת 'ציריה דיליה' לפי חכמי ספרד. ראשיתה של מחלוקת הגדרתית זו הוא טכני, אך שורשיה הם שורשים מושגיים במהותם.

לפי חכמי צרפת, גיריה דיליה הוא גורם חריג וקיצוני. יש לבאר, כמובן, במה קיצונית וחריגה המשנה בדף כב: לעומת שאר המשניות של הפרק, אך חכמי צרפת מניחים שכנראה אלו פני הדברים. לפיכך, ברוב המצבים פוטר ר' יוסי מחובת ההרחקה, למעט מצבים קיצוניים.

לעומת זאת, לשיטת הגאונים וחכמי ספרד מתקרב ר' יוסי קירבה רבה לדעת חכמים. גם לפיו קיימים כל דיני ההרחקה הקלאסיים שמתוארים בפרק לא יחפור. כולם כאחד כלולים בגדרים של גיריה דיליה. יתכן אמנם שר' יוסי מקל מעט יותר מחכמים, ולפיו יהיו מצבים שבהם נבטל את חובת ההרחקה. אך בכל המקרים הבסיסיים יסכים גם ר' יוסי.

אך מסתבר יותר שיש כאן מחלוקת מושגית עקרונית ביחס לאופי של 'ציריה דיליה'. לפי רש"י, מחפשים בגיריה דיליה משהו הקרוב ליסודות הנוזיקיים של בבא קמא. לעומת זאת, לפי הר"ף קיים גם לר' יוסי גיריה דיליה עצמאי של בבא בתרא.

12. חידושי ר' נחום מסכת בבא בתרא דף כב עמוד ב

מו' גמ', לימא מתני' דלא כר' יוסי דאי ר"י הא אמר זה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו. ופרש"י וטובא מילי איכא במתניתין דודאי לא כר"י אלא לימא אף זו דסולם ושובך דלא כר"י. והתוס' הביאו מר"ח דכולהו מתני' הו' ג"ד דמההיא שעתא משתכחא היזיקא, וברא"ש כתב לפי שבאותו דבר שהוא סומך מזיק לחבירו.

ונראה בביאור מחלוקתם, דהנה בהא דמודי ר"י בג"ד פרש"י בחיצים הבאים לו מיד גופו של בעה"ב ממש, ונראה כוונתו דג"ד דמודי בהו ר"י היינו היכא דהוי אדם המזיק, וכן מבואר ברש"י ב"מ קי"ז ד"ה איני וז"ל, אע"ג דאמר על הניזק להרחיק א"ע ה"מ היכא דלאו אדם עצמו מזיקו כגון אילן ובור שבשעת נטיעתו אינו מזיקו אלא השרשים גדלים ומתפשטים מאליהן לאחר זמן, אבל היכא דאדם עצמו מזיקו וזורק בו חיציו וכו' מודה הוא דלאו גרמא דניזיקין הוא דתפטר אלא מזיק ממש הוא ואדם מועד לעולם בין ער בין ישן עכ"ל. ומבואר דיסוד דין ג"ד הוא דהוי אדם המזיק, ובאדם המזיק אמרינן אדם מועד לעולם... ונראה בדעת רש"י דס"ל דיסוד דינא דמודי ר"י בג"ד הוא שבאדם המזיק ל"א דעל הניזק להרחיק א"ע, ויליף ליה להאי דינא מהא דאדם מועד לעולם, דלכא"ע צ"ע דאמאי אמרינן דהוי מועד לעולם ול"א דעל הניזק להרחיק, ויש גוונא שבאדם המזיק שייך שהניזק ירחיק וכהאי דב"מ שם שהניזק יכול לבנות תקרה מעולה ויתרחק עי"ז, א"ו שבאדם המזיק לא אמרינן על הניזק להרחיק, וזה יסוד דינא דמודי ר"י בג"ד, ומשו"ה ס"ל לרש"י דבכל הנך דמתני' דל"ה אדם המזיק ל"ה ג"ד ומפטר לר"י...

אמנם דעת הר"ח היא דכל דינא דלר"י דעל הניזק להרחיק א"ע הוא רק היכא דכשהתשיש גופי' אינו מזיק, אבל כשגופו התשיש מזיק ל"א על הניזק להרחיק א"ע, והיינו דכשהתשיש גופי' מזיק אין לו רשות לסמוך. וברא"ש הביא דעת הר"ח לפי שבאותו דבר שהוא סומך הוא מזיק, ומשמעות לשונו דלא קאי כלל על האדם הסומך אלא על הדבר הנסמך דאין לו רשות לסמוך דבר המזיק, ובמאי דמשני בגמ' דבהדי דמנח לה קפצה לרש"י היינו דהוי אדם המזיק בגרמא, ולר"ח היינו דהוא סומך דבר המזיק, ומ"מ צ"ב לשיטת הר"ח, דמאי נ"מ אם באה הנמיה מיד כשסומך, וצ"ע.

להלכה

13. ערוך השולחן חושן משפט קנה:א

אמנם יש בזה כלל גדול דאם בשעת עשיית הדבר אין הנזק בא מיד אלא לאחר זמן אחרי שיפסקו מעשיו מותר לעשות דבר זה שהרי עושה בתוך שלו ועל הניזק להרחיק א"ע אם ירצה שלא יגיע לו הנזק אבל אם מעשה זה מזיק את חברו בעת עשייתו ה"ז כמזיק בידו ואסור לעשות כן דזהו מגירי דיליה הא למה זה דומה למי שעומד ברשותו ויורה חיצים לחצר חברו ואומר ברשותי אני עושה דמונעים אותו

אבל...

14. שו"ת הרא"ש כלל קח סימן י

שאלה: ראובן חפר גומא בחצרו, שמי גשמים יקלחו לתוכה, וכשרבו המים, בוקעין ועוברין דרך חומת מרתף שמעון, וגם מסריח בחצר שמעון מריח המים; נ"ל = נראה לי = שראובן חייב לסלק היזקו. ואף לרבי יוסי, דאמר (ב"ב כ"ה:): על הניזק להרחיק עצמו היכא דלא הוי גירי דיליה, הכא מודה, כיון דנפיש היזקא דשמעון; וגם תשמיש של שמעון קבוע, ואי אפשר לו לסלק את עצמו, דאין דירה בלא מרתף וחצר. דלא קאמר רבי יוסי אלא בבור ואילן, אעפ"י שהבור קדם לאילן, לא יקוץ, שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו, משום דסתם בור הוא מים מכונסין, ובקל יכול הניזק לסלק עצמו ולהרחיק את בורו מן האילן כ"ה אמה. ובור לא הויא כולי האי תשמיש קבוע, לכן הקלו בו חכמים, וגם לא נפיש היזקא כולי האי.

15. חזון איש חושן משפט בבא בתרא סימן יד סעיף יג

צ"ע לפרש לשון הרא"ש, דהשאלה היא הלא במשנה תנן דצריך להרחיק ג"ט והכא הלא הרחיק ג"ט... ור"ל דהיה מודה ר"י אילו שרשים דידי' מפילים כותלי ביתו או כותל מרתפו שצריך לקוץ, וצ"ע מני"ל לרבנו זה... וכן אמרו ב"מ קי"ז א' דפסקי מיא והדר נפלי לרבנן צריך להרחיק ולר"י אמרינן זה עושה בתוך שלו, אע"ג דהזיקא דבית הוא וההפסד גדול והתשמיש קבוע ואינו יכול להעתיק ביתו למקום אחר, ונראה דענין גירי עיקרו בשיקול הדעת על מי למנוע את ההיזק שהרי אם אדם יכנס לחצר חברו ויטע אילן שהשרשים יזיקו את בורו... או ישפוך מים בעליתו שירדו לביתו ודאי הוי בכלל מזיק בגרמא, אלא כשעושה בתוך שלו וזהו תשמישו אין על זה שם מזיק, ובזה צריך לשקול בפלס איזה דבר הוא בזכות המזיק ואיזה דבר הוא בזכות הניזק ואמרו דאם הנמיה קופצת בהדי דנקיט את הסולם מקרי שם מזיק וזכותו של עושה בתוך שלו אינה מגינה עליו ויהבינן עלי' שם מזיק וחשבינן גירי דילי'... ולדעת הרא"ש אילו מזיק עושה דבר שאינו עיקר תשמישו כמו נטיעת אילן ולחברו ההפסד בביתו ואין לו תקנה להנצל מההיזק, לא הוי מקרי עושה בתוך שלו אלא חשבינן כעושה בשל חברו וממילא חשיב גירי דילי'...